

УДК 330.13

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-2.11>

Леонідов І.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін,
Український державний університет науки і технологій

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ В ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРИВЛАСНЕННЯ ЛЕГІТИМНОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ

У статті розкрито різновиди трансакційних витрат, властиві інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в національній економіці України. Окреслено саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту як один із видів інституціональної організації, впорядкування, регулювання трансакційних витрат в соціальній та економічній сферах. Виокремлено самостворення умов постійного відтворення інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту через трансакційні витрати. Виділено різновиди трансакційних витрат при саморегулюванні інституціоналізації набуття та належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту відповідно кластерам акторів його привласнення. Практична значимість результатів дослідження визначена в придатності для державного регулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в Україні при високому ступені наукового супроводу видів промислової діяльності на новітній технологічній основі.

Ключові слова: власність, привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, інституціоналізація, трансакційні витрати, інноваційна економіка.

TRANSACTION COSTS INTO INSTITUTIONALIZATION OF APPROPRIATION OF INFORMATIVELY-DIGITAL INTELLECTUAL PRODUCT

Leonidov Ihor

Ukrainian State University of Science and Technologies

The paper discusses of transaction costs into self-regulation of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product. The aim of this research is a detecting of varieties of transaction costs, intrinsic to institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product in the national economy of Ukraine. A variant of integration method was used for achieving of the aim of the research. Evolution of scientifically fundamental and empiric developments of the transaction costs was exposed. Self-regulation of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product as one of types of institutional organization, submission, regulation of transaction costs in social and economic spheres was outlined. Self-creating of conditions of permanent reproduction of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product via transaction costs was found. Was circumscribe the varieties of transaction costs, what intrinsic to self-regulation of institutionalization of acquisition of legitimate of informatively-digital intellectual product, namely: creation (in the cluster of creators), saving (in the cluster of producers), distribution (in the cluster of mediators-entrepreneurs). Was dissociated the varieties of transaction costs, the varieties of transaction costs, what intrinsic to self-regulation of institutionalization of belonging of legitimate of informatively-digital intellectual product, namely: search of information (in the cluster of creators), measuring (in the cluster of producers), contracting (in the cluster of mediators-entrepreneurs). Further researches must be goal-seeking to the self-regulation of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product, what mediated by transaction costs. Practical importance of the paper was represented in an availability for government regulation of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product in Ukraine with the high degree of scientific accompaniment of types of industrial activity on the newest technological basis.

Key words: ownership, appropriation of informatively-digital intellectual product, institutionalization, transaction costs, innovation economics.

Постановка проблеми. В дослідженнях саморегулювання, у т.ч. й інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту переваги

надаються трансакційним витратам. В теорії трансакційних витрат досить ґрунтовно вивчено зміст, причини виникнення та основні елементи

їх структури. Дискусійним лишається питання про види трансакційних витрат та механізми їх зменшення. В дослідженнях механізмів зниження трансакційних витрат переважно розкритий їх зв'язок з розвитком різноманітних інститутів. Певно й інститути привласнення інтелектуального продукту визначаються властивою структурою трансакційних витрат. Пошук структури трансакційних витрат в умовах саморегулювання інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту передбачає розгляд поступів відповідних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основи для вивчення проблематики саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, що опосередковане трансакційними витратами, особливо в тренді механізмів їх виникнення, шляхів та методів оптимізації, створювалися цілою низкою зарубіжних та вітчизняних дослідників. У наробітках відомих науковців містяться теоретичні та емпіричні результати вивчення трансакційних витрат, в т.ч. властивих інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, а саме: альтернативи зовнішніх контрактів на ринку та внутрішніх контрактів у фірмі (Р. Коуз [1]), витрати експлуатації економічної системи (К. Ерроу [2]), витрати на встановлення і забезпечення права власності (Д. Алєн [3, с. 127]), конфлікти власності, породжені наявністю трансакційних витрат через неможливість чіткої специфікації власності (Дж. Стіглер [4, с. 105]), витрати виділення, інформаційні, масштабу, опортуністичної поведінки (К. Менар [5]), ринкові, управлінські та політичні трансакційні витрати (за Фуруботном-Ріхтером [6, с. 96]), витрати оцінки корисних властивостей об'єкта обміну та витрати забезпечення прав власності і примусу до їх дотримання (Д. Норт [7, с. 81]), витрати до і після укладення контрактів (О. Вільямсон [8]), втрати від інформаційної асиметрії, які несуть всі учасники ринку (Дж. Акерлоф [9], М. Спенс, [10]), специфіка галузевої асиметрії інформації та ролі «інформаційних проривів» (Дж. Стігліц [11]) та ін. Не викликає сумніву, що теорія трансакційних витрат сформувалася як об'єднання альтернативних обґрунтувань трансакційних витрат при спрощеній процедурі верифікації таких концептуальних положень.

Водночас, неможливо оминати фундаментальну спадщину вітчизняних науковців в частині: універсальної типології трансакційних витрат в інноваційній сфері (С. Мочерний [12, с. 673]); класифікації трансакційних витрат у перехідній економіці на рівнях: міжнародному, державному, регіональному, галузевому, підприємств і організацій, домогосподарств, індивідів (І. Булеєв [13, с. 42–44, 50–67]) витрат на функці-

онування бізнесу, на пошук і збір інформації, на укладення угод і контроль за виконанням їх умов, на лобювання власних інтересів через професійні об'єднання та організації, на «кадрову відповідність», на встановлення та підтримку контактів з впливовими особами; обумовлених інститутами довіри громадськості (П.І. Гайдуцький та В.М. Жук [14]) тощо.

Емпіричні перевірки положень теорії трансакційних витрат відбулися в моделях прогнозування: їх ефективності (Р. Фогель [15]), тенденції постійного зростання трансакційних витрат (О. Канцуров [16]), збільшення динаміки трансакційних витрат перехідної економіки України, як по народногосподарському комплексу, так і в цілому по промисловості (Л. Федулова [17, с. 119–120]) та ін.

Як бачимо, розглянуті підходи щодо трансакційних витрат характеризуються дослідженням їх змісту, видів, основних елементів, їх структури, емпіричним підтвердженням тенденцій та ін. При цьому, лишаються перспективи наукового аналізу специфіки саморегулювання привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, обумовленого трансакційними витратами, її придатності, наприклад, для повоєнного відновлення національної економіки. Наведені результати наукових опрацювань та перспективи їх удосконалення актуалізують дане дослідження, обумовлюють його ціль та задачі.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення різновидів трансакційних витрат, властивих інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженнях видів регулювання національної економіки, трансакція сприймається особливим обмеженням дії (привласнення), що забезпечує корисність за рахунок перерозподілу між суб'єктами правочинів «пучка» прав власності на інтелектуальний продукт. Серед таких функцій трансакції головною вважається не визначення об'єкта угоди або договору (характеру блага, послуги, робот), а забезпечення корисності від взаємодії акторів привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, шляхом перерозподілу правочинів власності. Хоча, цим і пояснюється загальний характер легітимації трансакцій, що відображає рух прав і обов'язків сторін при підписанні різноманітних контрактів (купівлі-продажу, міни, лізингу та ін.). Однак, зазначений обмін правочинів проявляється не в формі самої трансакції, а в змісті, величині, способі формування трансакційних витрат.

Вплив трансакційних витрат, у т.ч. й на інституціоналізацію привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, є актуальним з боку соціальної та економічної діяльності.

Очевидно, що саморегулювання трансакційними витратами об'єктивується діяльністю з привласнення інтелектуального продукту як безпосередньо, так і опосередковано, а також соціальними й економічними відносинами з її приводу. Таким чином, саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту постає одним із видів інституціональної організації, впорядкування, регулювання трансакційних витрат в соціальній та економічній сферах.

В умовах саморегулювання інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту трансакційні витрати визнаються одночасно результатом і умовою (що не розмежовані в часі) розвитку соціально-економічних кластерів акторів відповідного привласнення. Ця нерозривність виявляється в таких результатах інституціональних обмежень, як, наприклад, соціальний розвиток національної економіки України. Зведення результатів такого саморегулювання, опосередкованого трансакційними витратами, до соціального прогресу припускається з певною мірою умовності, скажімо у випадку піднесення інтелектуальної сфери в межах соціальної спільноти протягом тривалого періоду.

Умови саморегулювання привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами, виявляються у соціально-економічних кластерах відповідних акторів в залежності від ступеня їх соціальної диференціації та способів, масштабів і механізмів соціальної інтеграції. Існування і розвиток таких умов фіксується функціонуванням важливих та певною мірою автономних функцій цих акторів у їх якісних і кількісних характеристиках. Звісно, саморегулювання привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередковане трансакційними витратами, не є досконалим у кластерах відповідних акторів та потребує нормативно-раціонального регулювання. Його необхідність є функціональною ознакою умов трансакційних витрат.

З погляду емпіричної динаміки, саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту стимулює до зниження трансакційних витрат, забезпечення відповідних стандартів життєдіяльності суспільства. Водночас, високі трансакційні витрати не завжди свідчать про недосконалий устрій суспільства або наявність інституціональної пастки, оскільки від саморегулювання очікується забезпечення певної стабільності соціальної стратифікації та обмеженості вертикальної соціальної мобільності, яка консервується через високі витрати трансакцій [18, с. 39]. Таким чином, у саморегулюванні інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелек-

туального продукту, опосередкованому трансакційними витратами, виявляється функція забезпечення стійкості соціальної структури суспільства.

Формалізація саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами, переосмислює феномен цих витрат з погляду умов та результату на основі різноманітності інтегральних характеристик, соціально-інституціональних та економічних критеріїв. На роль критеріїв соціалізації трансакційних витрат привласнення інтелектуального продукту претендують якісні зміни в становищі творчої особистості, акторів привласнення інтелектуального продукту, суспільства, досягнення соціального консенсусу тощо. На їх основі відкриваються перспективи розвитку інтелектуальної сфери, що очевидно пов'язаний із вибором соціально-економічних пріоритетів. Наприклад, для національної економіки України варіантом пріоритетів може бути комплекс соціально-економічних та інституціональних перетворень, пов'язаних із змінами у відносинах власності й привласнення інтелектуального продукту, які сприяють розвитку (повоєнному відновленню) національної економіки за певного рівня трансакційних витрат.

У міру формування трансакцій, які представляють собою «не обмін товарами, а відчуження й присвоєння прав власності і свобод, створених суспільством» [19, с. 652], проявляється їх вплив як інститутів-обмежень дій (привласнення). Вплив трансакційних витрат, як важеля саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, структурується існуванням їх різноманітності, яка регулює процеси утворення, закріплення і перерозподілу правочинів «пучка» прав власності. Однак, трансакційні витрати, як початкова умова інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, самостворюють умови її постійного відтворення.

Дійсно, при саморегулюванні інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту, в силу специфічності самого блага й умов його функціонування, формується складна і різноманітна система трансакційних витрат (як прямих, так і опосередкованих). В товарних умовах проявляється опосередкування трансакційними витратами створення, нагромадження та розповсюдження інтелектуального продукту в економіці і в кінцевому рахунку – його належність і набуття через наявність у їх акторів переваг до розширеного відтворення.

В оцінках результатів саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами, переважають

характеристики на базі сукупності середніх витрат творців на доступ до інформації про такий продукт, скорегованої на необхідні для усвідомлення обсяги цієї інформації (визначається уявленням творців про оптимальний ступінь обізнаності). Оскільки така оптимальна обізнаність є залежною від повноти відображення інформацією характеристик інтелектуального продукту, ступеня узагальнення відомостей, їх практичної придатності тощо. Оскільки в зазначеному саморегулюванні інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластері творців превалює вплив трансакційних витрат пошуку інформації на масштаби відтворення кластеру творців.

Інші результати саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластері продуцентів, що опосередковане трансакційними витратами вимірів, формалізуються сукупністю витрат на проведення процедури вимірювання. В подібній процедурі виділяються переваги до виявлення відомостей про атрибути інтелектуального продукту. Поряд з цим, витрати вимірів залежать від специфікації і захисту прав власності (крадіжки, зловживання та інші не правочинні дії) як ступеня легітимності інтелектуального продукту та можливості «передбачення напрямків порушень» та «виявлення винних». У випадках привласнення не легітимного інтелектуального продукту – підвищуються, а в практиці привласнення легітимного інтелектуального продукту – скорочуються трансакційні витрати. Відмічене саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередковане трансакційними витратами вимірів, відображається на масштабах відтворення акторів у кластері продуцентів.

Окрім зазначеного, результати саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластері посередників-підприємців, що опосередковане трансакційними витратами, відзначаються на обсягах витрат на укладання контрактів. Такі обсяги формалізуються середніми величинами витрат, пов'язаними із підписанням одного контракту (залежать від кількості альтернатив цих угод), що скореговані на їх кількість. При цьому, кількість контрактів оцінюється, з одного боку, масштабами відтворення акторів належності інтелектуального продукту в кластері посередників-підприємців, а з іншого – технологією конкурентного відбору альтернатив актуалізації інтелектуального продукту. Досить важливим є й визначення дій, подібних до ухилення від добросовісного виконання контрактів для підвищення особистої корисності за рахунок партнерів, зниження мотивації до продуктивної

праці в колективі тощо. Зазначеним саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами на укладання контрактів, віддзеркалюється на масштабах відтворення акторів у кластері посередників-підприємців.

Отже, саморегулювання інституціоналізації належності легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, в частині відтворення кластерів його акторів відображається такими трансакційними витратами: пошуку інформації (у кластері творців); виміру (у кластері продуцентів); укладання контрактів (у кластері посередників-підприємців).

Наведені трансакційні витрати формалізуються як безпосередньо, так і опосередковано. До першого відносяться витрати на пошук інформації витрати на укладання контрактів та витрати, пов'язані з вимірами з погляду бухгалтерського обліку. Опосередковані витрати пов'язуються з витратами втрачених можливостей, тобто з альтернативними можливостями отримання доходу в інших сферах діяльності протягом часу, витраченого на трансакції – пошук адекватного об'єкта, покупця, продавця, експозиція інтелектуального продукту на ринку, час підписання угоди та ін. Подібні види витрат властиві сферам діяльності де надаються трансакційні послуги та регулюються відповідними операціями.

Дійсно, перспективність саморегулювання інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами, окреслюється відтворенням в кластерах акторів його привласнення. Воно розширюється при плануванні й контролі розподілу економічних ресурсів не тільки в процесі відчуження й присвоєння "пучка" прав власності, а й свобод прийнятих у суспільстві, у т.ч. як відображення відтворення правових характеристик. Однак, передбачення трансакційних витрат, в умовах саморегулювання інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту, не обмежується його належністю та враховує відповідне набуття. Властиві останньому трансакційні витрати кристалізуються в частині створення, розповсюдження та нагромадження інтелектуального продукту.

В товарних умовах саморегулювання інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередковане трансакційними витратами створення, виявляється у творінні нового, досі невідомого інтелектуального продукту, у стимулах до зменшення подібних витрат акторів його набуття. Прикладом цього може бути винайдення нових технологій, нових способів організації праці, нових структур управління та ін. В зазначеному саморегулюванні

інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованому трансакційними витратами створення, виділяється вплив на масштаби відтворення кластеру творців.

Саморегулювання інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластері продуцентів, опосередковане трансакційними витратами нагромадження, виявляється при перешкодженні несанкціонованому трансферу інтелектуального продукту. Наприклад, це – легітимація різноманітних стандартів, правил, процедур та забезпечення їх дотримання формальними інститутами, подібними до обліку та реєстрації. В саморегулюванні інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованому співвідношенням трансакційних витрат нагромадження до інших їх різновидів, змінюється їх вплив на масштаби відтворення кластеру продуцентів.

Результати саморегулювання інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластері посередників-підприємців, опосередковані трансакційними витратами розповсюдження, розкриваються в оновленнях технологічного рівня виробництва. Прикладами прояву цих трансакційних витрат можуть бути закупівлі новітніх розробок творців, адаптування їх напрацювань до умов конкретних виробництв, оновлення технології виробництва до певного технологічного рівня та ін., характерне інституту інвестування. Зазначеним пояснюється особливості впливу саморегулювання інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередковане трансакційними витратами розповсюдження, на масштаби відтворення кластеру посередників-підприємців.

Таким чином, саморегулювання інституціоналізації набуття легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в частині відтворення кластерів його акторів відображається такими трансакційними витратами: створення (у кластері творців); нагромадження (у кластері продуцентів); розповсюдження (у кластері посередників-підприємців).

Між наведеними різновидами трансакційних витрат виявляється наступна обумовленість

та взаємозв'язок. Так, пік трансакційних витрат створення природно породжує поступове зростання трансакційних витрат розповсюдження. Оптимальне розширення останніх викликає збільшення трансакційних витрат нагромадження та уповільнення трансакційних витрат створення. Невигідність збереження високих трансакційних витрат нагромадження змушує збільшувати трансакційні витрати створення (на якісно новому рівні) та стимулювати трансакційні витрати розповсюдження.

Пропорції між розглянутими трансакційними витратами не є константами і можуть змінюватися залежно від масштабів відтворення привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластерах відповідних акторів. Так, прикладом звуженого відтворення привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластерах його акторів можуть бути пропорції: максимізація трансакційних витрат нагромадження; середній рівень трансакційних витрат створення; мінімізація трансакційних витрат розповсюдження. І навпаки, розширеному відтворенню привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в кластерах його акторів характерні: максимізація трансакційних витрат створення; середній рівень трансакційних витрат розповсюдження, що розширюються; мінімальний розвиток трансакційних витрат нагромадження.

Логічним завершенням розгляду саморегулювання інституціоналізації привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в частині відтворення кластерів його акторів, буде порівняння трансакційних витрат за складовими привласнення та у відповідності із взаємодією акторів соціально-економічних кластерів (табл. 1).

Висновки з проведеного дослідження. За результатами аналізу різновидів трансакційних витрат, властивих інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, можна зробити такі висновки:

1) саморегулювання інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту є одним із видів інституціональної організації, впорядкування, регулювання трансакційних витрат в соціальній та економічній сферах;

Таблиця 1

Порівняння трансакційних витрат як важеля саморегулювання інституціоналізації привласнення легітимного інтелектуального продукту

Складові привласнення	Взаємодії акторів соціально-економічних кластерів		
	творців	продуцентів	посередників-підприємців
набуття	створення	нагромадження	розповсюдження
належність	пошуку інформації	виміру	укладання контрактів

Джерело: сформовано автором

2) з'ясоване самостворення умов постійного відтворення інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту через трансакційні витрати;

3) розкрита функція забезпечення стійкості соціальної структури суспільства у саморегулюванні інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, що опосередковане трансакційними витратами;

4) окреслено різновиди трансакційних витрат при саморегулюванні інституціоналізації набуття інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в соціально-економічних кластерах його акторів: створення (в кластері творців), нагромадження (в кластері продуцентів), розповсюдження (в кластері посередників-підприємців);

5) відокремлено різновиди трансакційних витрат при саморегулюванні інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в соціально-економічних кластерах його акторів: пошуку інформації (в кластері творців), виміру (в кластері продуцентів), укладання контрактів (в кластері посередників-підприємців);

6) подальші дослідження мають бути спрямовані на формалізацію саморегулювання інституціоналізації належності інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, опосередкованого трансакційними витратами, що може сприяти ефективного розвитку окремих видів промислової діяльності в Україні при високому ступені наукового супроводу на новітній технологічній основі.

Список використаних джерел:

1. Coase R.H. The Nature of the Firm. *Economics*. 1937. November. Vol. 4. P. 386–405.
2. Arrow Kenneth J. The Limits of Organization (Feels Lectures on Public Policy Analysis). W. W. Norton & Company. 1974. 88 p.
3. Васильєва Т.А., Боярко І.М. Трансакційні витрати як фактор формування ринкової інфраструктури. *Вісник Сумського державного університету. Економіка*. 2012. № 4. С. 125–129.
4. Смовженко Т.С., Денис О.Б. Трансакційні витрати як фінансові передумови появи економічних конфліктів. *Фінанс.-кредит. діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.* 2018 Вип.4. С. 102–110.
5. Menard Claude. *Contracts and Organizations. Perspectives from New Institutional Economics*. Cambridge : UK, 2000. 480 p.
6. Свтушенко О.В. Теоретико економічні підходи до класифікації трансакційних витрат. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2013. № 1042. С. 94–98.
7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ : Основи, 2000. 198 с.
8. Аналітик трансакційних витрат та Нобелівський лауреат Олівер Вільямсон. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/104.htm (дата звернення: 02.05.2024).
9. Akerlof G.A. The Market for «Lemons»: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*. 1970. Vol. 84. P. 488–500.
10. Spence M. Competitive and Optimal Responses to Signals: An Analysis of Efficiency and Distribution. *Journal of Economic Theory*. 1974. Vol. 7. P. 296–332.
11. Мічені Нобелем: критик ринку Джозеф Стігліц. *Економічна правда*. 2011. URL: <http://epravda.com.ua/publications/2011/02/4/269722> (дата звернення: 02.05.2024).
12. Мочерний С.В. *Економічна енциклопедія в 3 т.* Київ : Видавничий центр "Академія", 2002. Т. 3. 952 с.
13. Булеев Н.П. *Управління трансакційними витратами в перехідній економіці*. Донецьк : НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2002. 154 с.
14. Гайдуцький П.І., Жук В.М. Облік трансакційних витрат – вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці. *Облік і фінанси АПК*. 2012. № 3. С. 9–19.
15. Fogel R. *Railroads and American Economic Growth*. Baltimore. 1964. 315 p.
16. Канцуров О. О. Оцінка рівня трансакційних витрат економіки за даними бухгалтерського обліку. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3541> (дата звернення: 02.05.2024).
17. Федулова Л.І. *Інноваційний розвиток економіки: система управління, державна політика: монографія*. Київ : Інститут економіки і прогнозування, 2007. 472 с.
18. Литвиненко В.С., Толстоног В.В. *Обліково-контрольне забезпечення управління витратами: інституціональний підхід: монографія*. Київ : Фітосоціоцентр, 2015. 260 с.
19. Commons J.R. *Institutional Economics*. *American Economic Review*. 1931. V. 21. pp.648-657.

References:

1. Coase R. H. (1937) The Nature of the Firm. *Economics*. November. Vol. 4, pp. 386–405.
2. Arrow Kenneth J. (1974) The Limits of Organization (Feels Lectures on Public Policy Analysis). W. W. Norton & Company, 88 p.
3. Vasileva T. A. (2014) Transaktsiyni vitrati yak faktor formuvannya rinkovoi infrastrukturi [Transaction costs as a factor in the formation of market infrastructure]. *Bulletin of the Sumy State University. Economics*, no. 4, pp. 125–129. (in Ukrainian)

4. Smovzhenko T. S., Denis O. B. (2018) Transakcijni vitraty jak finansovi peredumovi pojavi ekonomichnikh konfliktiv [Transaction costs how financial pre-conditions of appearance of economic conflicts]. *Finans.-credit activ.: problems theory and practical: ac. scientific papers*, vol. 4, pp. 102–110.
5. Menard C. (eds.) (2000). *Contracts and Organizations. Perspectives from New Institutional Economics*. Cambridge: UK.
6. Yevtushenko O. V. (2013) Teoretiko-ekonomichni pidkhodi do klasifikacii transakcijnikh vitrat [Theoretical-economic going near classification of transaction costs]. *Announcer of the Kharkiv national university of the name of V. Karazin*, no. 1042, pp. 94–98. (in Ukrainian)
7. North D. (2009) Institutcii, institucijna zmina ta funkcionuvannja ekonomiki [Institutes, institutional change and functioning of economy]. Kyiv: Osnivy. (in Ukrainian)
8. Analitik transaktsiinykh vytrat ta Nobelivskii laureat Oliver Viliamsion [Transaction costs analyst and Nobel Laureate Oliver Williamson]. Informational and analytical portal of the Ukrainian Agency for Financial Development. Available at: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/104.htm (accessed May 2, 2024). (in Ukrainian)
9. Akerlof G. A. (1970). The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*, no. 84, pp. 488–500.
10. Spence M. (1974) Competitive and Optimal Responses to Signals: An Analysis of Efficiency and Distribution. *Journal of Economic Theory*, 7, 296–332.
11. Micheni Nobelem: kritik rinku Dzhozef Stirlits [Tagged Nobel: Market Critic Joseph Stiglitz]. (2011). Economic truth.. Available at: <http://epravda.com.ua/publications/2011/02/4/269722> (accessed May 2, 2024). (in Ukrainian)
12. Mochernij S. V. (2002) Ekonomichna enciklopedija v 3 t. [Economic encyclopaedia in 3 v]. Kyiv: Publishing center "Academy". V. 3, 952 p. (in Ukrainian)
13. Buleev N. P. (2002) Upravlinnia transakcijnyimi vitratami v perekhidnij ehkonomici [Governance by transaction costs in the transitional economics]. Donetsk: NAS of Ukraine. In-t of economics of industry. 154 p. (in Ukrainian)
14. Gaydutskiy P. I., Zhuk V. M. (2012) Oblik transaktsiinykh vitrat – vagoniy faktor konkurentospromozhnosti v suchasny ekonomitsi [Accounting transaction costs – a significant factor of competitiveness in the modern economy]. *Accounting and finance of agroindustrial complex*, no. 3, pp. 9–19. (in Ukrainian)
15. Fogel R. (1964) *Railroads and American Economic Growth*. Baltimore. 315 p.
16. Kancurov O. O. (2014) Ocinka rivnja transakcijnikh vitrat ekonomiki za danimi bukhgalters'kogo obliku [An estimation of level of transaction charges of economy is from data of record-keeping]. *Effective economy*, no. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3541> (accessed May 2, 2024). (in Ukrainian)
17. Fedulova L. I. Innovacijnij rozvitok ekonomiki: sistema upravlinnja, derzhavna politika: monografija [Innovative development of economy : control system, public policy: monograph]. Kyiv: Institute of economy and prognostication. 472 p. (in Ukrainian)
18. Litvinenko V. S., Tolstonog V. V. (2015) Oblikovo-kontrol'ne zabezpechennja upravlinnja vitratami: institucional'nij pidkhid: monografija [Registration-control providing of management charges: institutional approach: monograph]. Kyiv: Fitosociocenter. 260 p. (in Ukrainian)
19. Commons J. R. (1931) Institutional Economics. *American Economic Review*, vol. 21, pp. 648–657.

E-mail: leonidovil@gmail.com